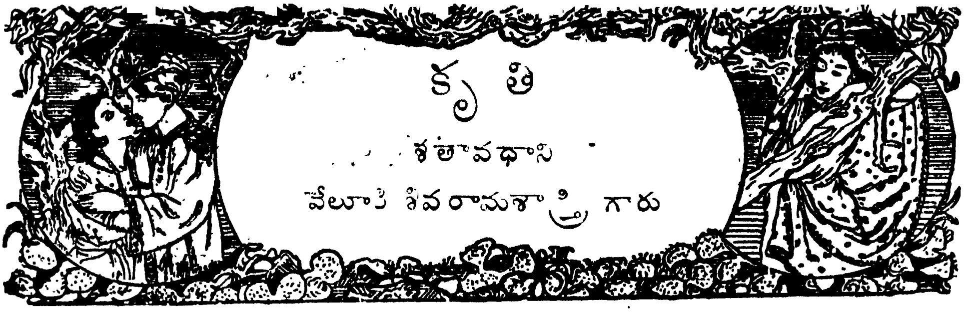

కృతి

శతావధాని

వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

[ఉపోద్ఘాతము]

౧

రామచయనులు పూర్వమీమాంసకుఁడు. క్రతువు లన్నియుఁ గ్రమముగా నొనర్చిన కర్మిష్ఠుఁడు. అతఁ డొకనాఁడు శ్రవణ మొనరింప నెంచి శాస్త్రస్థైన బ్రహ్మశాస్త్రి కడ కేఁగి వందన మొనర్చి—అయ్యా! కవుల యథార్థవాదులు; సత్యకథ నేదేని చెప్పెదరని తమకడ కరుదెంచితినని మనవిచేసెను.

బ్రహ్మశాస్త్రి యాశీర్వదించి చిఱునవ్వు నవ్వి యిటులు చెప్పెను. నేను సహస్రాధికరణ పరిమితమగు నొకగ్రంథమును విరచించితిని. నాయుపదేష్ట లెవరికి సంబంధించిన యధికరణమును వారికిఁ గృతియిమ్మని యాజ్ఞాపించిరి. అందులకుఁగాను దగువారిని వెదకి వెదకి నూయాయి యధికరణములు నాయనాయివారికిఁ గృతియిచ్చితిని. కాని వారంతయు విని మాకక్కఱ లేదని లేచిపోయిరి. ఇటులు కాఁగాఁ దొంబదినూటఁ దొమ్మిది యధికరణములను మహాకోపముతో నదిలోఁ బాఱవైచితిని. ఈ మిగిలిన యొకయధికరణము కర్మిష్ఠుల కంకితము చేయవలసియుండఁగా వారిని వెదకికొనుచుఁ బోయి యొకొక్కనికే యంకితము చేయ మొదలిడితిని. వారు మొదటిఘట్టమునుండి యు నుపోత్తమఘట్టమువఱకును వినుటకుఁ జెవులు కోసికొనిరి. చివరకు నచ్చునవఱకుఁ జిరాకుఁగా నాచమించి నీరు చల్లికొనుచు లేచిపోయిరి. నాకును విసువు పుట్టి మిగిలిన యధికరణములతోపా టీ యధికరణమును గూడ నదిలోఁ బాఱవైచితిని. ప్రతిపర్యాయము ప్రతి తాటునకుగూడ నెదురీఁత యీఁది నాకడకు వచ్చినది.

రామ—ఎంత మహత్తు! ఐతే యిది ఋషిప్రోక్తమనుకొందును.

బ్రహ్మ—ఔను. దీనిని గౌతముఁడు మనోమహాశయున కుపదేశించెను. మనోమహాశయుఁడు వాఙ్మహాభాగునకు.

రామ—ఈకాలమున క్రీస్తుశకము ౧౬౧రవ సంవత్సరమున వెంకినీఁడు వేఁగిదేశమును బరిపాలించుచుండెనని వ్రాయుదురు. దానినే ఋషి చెప్పెను? సామాన్యమానవుఁడేమి ప్రమాణము? సామాన్యముగా వ్రతములలోఁగూడ నాముని యీమునికిఁ జెప్పెను. ఈముని యాఋషికిఁ జెప్పెను. ఆఋషి యీఋషికిఁ జెప్పెను. ఈఋషి ధర్మరాజునకుఁ జెప్పెను. ధర్మరాజు దాని నాచరించి క్రమముగాఁ బండ్రెండేండ్లరణ్యావాసమాచరించి పిదప నొకయేఁ డజ్ఞాతవాస మొనరించి తుదకు యుద్ధమొ

నర్చి రాజ్యముఁ బడసె నని యుండును. కథ పూర్తి లేకుండినను ఋషులే కథ. మన పూర్వులకు ఋషులే కథకులు. వారి కథ లతిగాఢములుసుమండి! ఏ దేశములో నేమంచి కథ లున్నను నవి ఋషి ప్రోక్తములే యనుకొనుఁడు. 'నా ఋషిః కురుతే కావ్యమ్?' ఇవే కాదు. యంత్రములు? ఇంకను! ఆహా! యుద్ధమో! అథర్వణ మంతయు యుద్ధమే! దాని నుచ్చరించుచో విండ్లలోనుండి తూపులుపోవును అవన్నియు నతిగూఢములు!

బ్రహ్మ—అయితే యీకథమాత్రము గూఢము కాదు. వాయూదకములవలె నెల్లరి కందఁజేయుమని వాఙ్మహాభాగుని యాదేశము.

రామ—నే నింక నగారా యనుకొనుఁడు.

౨

బ్రహ్మశాస్త్రి యిట్లు చెప్పెను:

తొల్లి యొకానొక భూఖండమునఁ గొందఱు మేము మనుజుల మని తెలిసికొనిరి.

రామ—ఆహాహా! ఎంత విచిత్రులండీ! తెలిసికొనిరిగా!

బ్రహ్మ—ఔను. మఱియు వా రచటఁగల కొండలను నదులను సరోవరములను వెలుఁగును జీఁకటిని గాలిని మింటిని నిప్పును నీటిని సూర్యుని జంద్రుని నక్షత్రములను నుప్పుబెల్లములవలె నుపయోగించుకొనఁజొచ్చిరి. అపుడు సృష్టి యీశ్వరుని యొడిలో బాలికవలె నుపలాలింపఁబడెను.

రామ—అయ్యా! పూర్వపక్షములలో వాణీకాంచికాఘంటికవలె మ్రోఁగు నా నాలుక స్పందింపకుండఁజాలదు! క్షమింపఁ గోరెదను.

బ్రహ్మ—అది నాకును నుపయోగమే. అనలోక యాధికరణమే మిగిలినది. అదియు మిగులఁ జిన్నది. లావు కాకితములపై నచ్చొత్తింపించుచున్నానుగాని వెల చాల నెక్కుడుగా నున్నది. ఇపుడా బాధ లేదు. మీ పూర్వపక్షములుకూడఁ గలిపినచో గ్రంథము విపులమయి యొకపుస్తకముగాఁ గూడును.

రామ—ఆ భూఖండము నేఁటికిని గలదా? అటకుఁ బోయినచో నగ్నిహోత్రగృహమునం దున్నటులుండవచ్చును.

బ్రహ్మ—నావికుని బిలువుఁడుగాని.

రామ—సముద్రయానము నిషిద్ధముకదా!

బ్రహ్మ—ఓహో చిక్కే! కాని మనస్సు శుద్ధి చేసికొన్నచో నీకథ విని మీశరీరమునే నావగా నటకు నడిపింపవచ్చును.

రామ—స్వామీ! మన్నింపుఁడు. మఱియొక శంక. అంతయుఁ దెలిసిన విజ్ఞులుకదా! తా మానందభవనమునకుఁ బోవక యీ శ్మశానమున నున్నారేమి?

బ్రహ్మ—నే నీ రెంటికి నడుమ నున్నాను.

రామ—ఇదేమి చమత్కారము? ఆకథ నంతయు నొక గుక్కలోఁ జెప్పుఁడు.

బ్రహ్మ—వారు భూగుహాలో నగ్నమైయున్న సస్యదేవతను గనఁగొనిరి. 'నోరుగలవాని

దే రాజ్యమ’ను మాట వారి నాఁటిదే. వారికిఁ జెట్టులలో నాహారము, తేనె పట్టులలో మద్యము, ప్రత్తిచెట్టులలో వస్త్రములు, కానిపించెను. ఇంతియకాక వారి నాలుకలకూ జంతువులలోని మాంసమునకూ అనివార్యమగు సంబంధము కలిగెను.

రామ—బ్రాహ్మణులుకూడ మాంసము?

బ్రహ్మ—వారి నరత్వ మప్పటికి బ్రాహ్మణత్వమును బ్రసవింప లేదు. అపుడు జను లందఱు అాకగూఁటి పిట్టలు. కాని బ్రాహ్మణత్వము పుట్టిన పిదప యౌవనాంతము దాఁక మాంసమును దినెను. ఐదైదు గోళ్ల పిట్టలు మొదలగు రుచ్యములు నారోగ్యకరములు నగు మాంసము. మన దేశములోఁగూడఁ దిన లేదా?

రామ—అది యుగాంతరవిషయము.

బ్రహ్మ—ఇదియు.

రామ—ఆహా! పైని జెప్పుఁడు.

బ్రహ్మ—అపుడాఁడుది సగము తల్లి సగము తండ్రి. ఆమె తనజీవికకై పురుషునితోఁ బాటు పాటుపడెను. ఆమె నగ్నశిలా విగ్రహామువలె గంభీర సుందరియు. అగ్నివలెఁ బవిత్ర, చంద్రునివలె రమణీయ. గాలివలె స్వేచ్ఛాచారిణి. తనయిచ్ఛయే సహచరుని వరించును. తన కిష్టము లేనినాఁడు పురుషుఁడు పిశాచము.

రామ—ఏమీ? మన మట కేఁగుదో మన స్త్రీలుకూడ నటులు కారుకద?

బ్రహ్మ—అగుదో మీరును నచటి పురుషులుగా మాఱరా? కాని బెంగ పెట్టుకొనకుఁడు. ఇపు డది మాఱినది. అచట నిపు డాఁడుది పురుషేచ్ఛయను చెఱసాలలో దొంగ.

రామ—భేష్.

బ్రహ్మ—అచటఁ గొందఱు పురుషులు స్త్రీలును గవితయనునొకవిచిత్ర భాషలోఁ బ్రకృతి పురుషులతో సంభాషింతురు. వారిభాష కాలమువలె దీర్ఘము. ఆకాశమున్నంతవట్టు మ్రోఁగును. అదియానంద డోల.

రామ—అయ్యయో! కవులా? కవులూ కదపాలూ! అసత్యవాగు లచటనూ చేరిరా?

బ్రహ్మ—వారు సంపూర్ణసత్యము తెలియఁజేయుటకు మాత్రమే యసత్య మాడుదురు. వారిమాట పాట, వారు నవ్వి యేడిపింతురు. దుఃఖమును సుఖింపఁజేయుదురు. ఒకటిలో వేయి వేయిలో నొకటి చూపుదురు. వారి భాషయే సత్యభాష. దేవభాష. అట్టిభాషతో మాటలాడినవారింతవట్టు మృతి యెఱుఁగరు.

రామ—వారు నాకుఁ గానిపింతురా?

బ్రహ్మ—వారు వ్యాఖ్యాన విషములచేఁ జచ్చిరి కాని హృదయ దృష్టిలో నమృతులు.

రామ—ఇఁక వడిగాఁ జెప్పుఁడు.

బ్రహ్మ—వారిలోఁ గొందఱు బలోపాసకులు. వా రినుమునైనను నీటిఁజేసిరి. పర్వత

ములను బిండిగొట్టిరి. అపుడు జనులు విత్తిన విత్తనములను భూమి యావులెం దిని వైచుచుండెను. పోసిన సీరిని బ్రావి వైచుచుండెను. అదిచూచి యొకఁడు నేలను దన్నెను, దున్నెను, త్రొక్కెను, త్రవ్వెను, బుజ్జగించెను. అంతటితో దాని వెంకెతన మంతయుఁ జదునాయెను.

మఱియొకఁడు భగీరథ ప్రయత్నములు చేసి కొండలనుండి వాగులను దెచ్చెను. వారిలోఁ గొందఱు ఋషులుకూడ నుండిరి. ఆనాఁటి వాగులు నేఁటికిని వారివారి పేరులచే వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. ఈనీరిచేఁ దన పిపాస తీఱి భూమి మనుజులు తమలోన దాఁచికొనిన విత్తులకు సహస్రాధికముగా ఫలింపఁ జొచ్చెను. నాఁటినుండియు నగ్నయగు సస్యదేవత పలురంగుల చీరలు దాల్చి భూమి నంతయుఁ దనకుఁ గ్రీడారామముగాఁ జేసికొనెను. దానివాహనమగువృషభము నాఁటి నుండియు సత్కరింపఁబడుచుండెను.

ఆసస్యదేవతనుండియు భూమిలోని లోహములనుండియు లక్ష్మిపుట్టఁగా దానిసందఱు నారాధించిరి. కొంద ఱామె నుపాసించి తమ తేజస్సును వృద్ధిపఱిచికొనిరి. మఱికొంద ఱధికారము నసూయను సంపాదించికొనిరి. ముఖ్యముగా స్త్రీలు లక్ష్మిసంపన్న లైరి. ఇది వారికి లాలసతను బిఱికితనమును మచ్చెను. దీనిచే వారిరాజ్యమున నూతన సింహాసన మేర్పడెను.

పెక్కురు భూధేనువునుండి సస్యక్షీరములఁ బితుకువారైరి. దానఁ బరస్పరసంఘర్షణముచే జనులు తమశక్తికొలఁది నాగాతు చేసికొనవలసిన వారైరి. అందుఁ దేఱినవాఁడు శక్తిమంతుఁడై పలువుర నధీనులఁ జేసికొనెను. ఇటులు రైతులోనుండి రాజు వచ్చెను.

ఆచటి జనులందఱకుఁ గొందఱు తినుబండారములు మొదలగు వస్తువుల నందఁజేసి జీవికయేర్పఱిచికొనిరి. ఇటులుకాఁగా జనులందఱు ముఖ్యముగా నలుఁదెఱఁగులగు పనులఁ జేయవలసివచ్చిరి. కొన్నాళ్లకివియే నాలుగు వర్ణములుగా ముద్రితము లాయెను. రాజ్యము చేయువారును అమ్మువారును దున్నువారును గూడఁ దీరిక చేసికొని కొందఱికడ జ్ఞానము సంపాదించుకొనుచుండిరి.

పని పనిలోనే పరిసమాప్తమగును. జ్ఞానమున కన్నిపనులును నిర్విశేషములు. అది గోలును. అమ్మును. దున్నును. పిదపఁ జాలఁ గాల మాంద్యపాంతఃపురమున సృష్టి రాచకన్నవలెఁ బెరిఁగెను.

నీవు బ్రాహ్మణుఁడవే యగుదువుగాక; నీయిల్లు నీవు కట్టుకొన్నచో వడ్రంగివి. నీ వస్త్రమును నీవు నేసికొనుము; సాలెవు. నీనేల నీవు దున్నుకొనుము; శూద్రుఁడవు. నగ చేయు; మగసాలెవు. చెప్పులు కుట్టుము; గొడారివి.

నీరిలో నూనెబొట్టువలె మనుజులలో, బనులపేరులు సంక్రమించును. మనుజునిమోములో వాని పని వాని మతము మచ్చలు కట్టును. నిన్నఁగాక మొన్న దిగెనో లేదో క్రీస్తుమతము ముఖమున సిలువగట్టుకొని తనను గొండాడుకొనుచున్నది. వైష్ణవుఁడు మఱలఁ దాను వైష్ణవుఁడే యయి జన్మించుచో నిఁక

నతఁడు పంగినామములు తీర్చ నక్కఱ లేదు. 'ఇడుగో స్మార్తుఁ డిడుగో స్మార్తుఁడ'ని బొట్టు అంకెలు వైచును.

పనులు వంశక్రమముగా రూఢము కాఁగా నొకటి నాలుగుగా మాటమాత్రమే కాక నాలు గొకటులుగా ననుభవించెను. ఆనాలుఁగును లోహములవలె భిన్నభిన్నముగా మ్రోగును. ఇంతే కాక పిదిసంతతియే పని చేసి జీవించుచున్నను రక్తముతోపాటు వర్ణముకూడ ననుగమించెను. జ్ఞానముమాత్రము దానియిచ్ఛ. అంతే అచట నిప్పు డీశ్వరుఁడే కరచరణాద్యవయవములతోపాటు వర్ణములతోఁగూడ మనుజుల సృజించెనని కొందఱును పలువిధములుగా నున్న యీజను లీశ్వర సృష్టియని కొందఱును అభిప్రాయపడుచున్నారు.

రామ—అదేమి? ఒకటే నాలుగుగా మాఱు నటులు స్పష్టముగాఁ గానుపించుచుండఁగా మొదటనే నాలుగువర్ణముల నీశ్వరుఁడు సృజించు టేమి? అదియుఁగాక వర్ణము కరచరణాదులవంటిదా? వానికి కనుబ్రాఁతలున్నవా?

బ్రహ్మ—అయ్యయ్యా! మన దేశములో?

రామ—నే నాలంకమాట చెప్పుచున్నాను.

బ్రహ్మ—శూద్రునకు వైశ్యరాజన్యవిప్రులయందు ఆయోగవక్షత్తృచండాలవర్ణములు పుట్టినవికదా! రెంటినుండి కదా మూఁడవది వచ్చినది! ఆమూఁడవదానికి రెంటికంటె వేఱుగా నునికి కలదా? శూద్రుఁడే కదా యీ క్రొత్తవర్ణముల కుపజ్ఞము!

రామ—ఇది తర్కదూరము. ఇక్కడిసంగతి యెందులకు? ఆస్వర్గపు సంగతి చెప్పుఁడు.

బ్రహ్మ—పని మనుజుల యెక్కువ దక్కువలకుఁ గొలబద్దె. రాజునకు లెంకలైనను నొకనిని బ్రగడగను వేఱొకని వేగుగను నొనర్చిన దీపనియే. రాజుని ద్దైపైఁ గూర్చుచుండును. ప్రగడ దాపున వేగడముగా నిలువఁబడును. జ్ఞానమే బహూశా పనిని నిరూపించెను.

తనుతోమ నియామములగు పనులతో వా రంద ఱేకకుటుంబములోని వారయ్యుఁ దమలోఁదాము భోజనవివాహాదులు మానివేయ వలసినవారైరి. కొందఱు బుద్ధిశాలు మాంసము మాన్పివైచిరి. ఈరెంటను వారికిఁ బరస్పర మొకిజములు చీనాగోడఁ గట్టెను.

రామ—ఓహో! ఎంతటి కుటుంబకలహము! కానఁబడు చుండఁగనే యొకటి రెండై రెండు మూఁడై మూఁడు నాలుగై, నాలుగు నాలుగై పోయినవే! ఇంకను నెన్ని యగునో?

బ్రహ్మ—తలపెట్టుక లన్నియాయెను.

రామ—కాని సులభముగా వారికి సంధి కుదుర్పనగును.

బ్రహ్మ—మీబోంట్లు కలహము నాఁపలేరు కదా మఱికొంచె మెక్కువ చేయుదురు.

రామ—ఆ. విరోధముతో మన కేమి? ఇఁకఁ జిటికలోఁ దెలుపుఁడు.

బ్రహ్మ—మనస్సున కిచ్చు సారథి. దాని నిలయము నియమమున కావలి. దాని సఖికుము. చిగుర్చును. ఇంతవట్టు దాని కట్టుడ్రాళ్లెవరికిని, దొరకలేదు. అది యీశ్వరుని యపత్యము. దాని జీవిక గుణలావణ్యములమీఁద. రజఃకణములవలె దుఃఖములు దాని కంటుకొనును గాని యది గోటియవలె నొక్కసారి దులపరించును. అది రెక్కలు విప్పుచో విభాగము మూసికొనుచో ముద్ద. అది విభాగము నుండి నైక్యములోనికిఁ బరువిడును. సర్గములమెడ నది గ్రుడ్డిది. కత్తులబోను పెట్టినను నది రాక్షసవివాహము చేసికొనును. కంటక ద్రుమముకదా యని పూవును బాఱవైవదు. చంద్రుఁడుకదా యని మచ్చను మాటుకొనదు. దానికొక కన్నుకలదు. అది దానికర్ణికచే ననురూపమగుదాని నేఱికొనును.

ఆ ద్వీపమున వర్ణనియమము నెడ నతి జడమగు మనస్సు స్త్రీపురుషుల గుణలావణ్యములలోఁ గలసిపోయెను. నాఁటనుండి కేవలము పనులనుండి కాక జన్మమునుండికూడ వర్ణములు తెగలుతెగలుగాఁ బొడమెను. ఆవర్ణముల యాదిపురుషులను దమతండ్రులుగాఁ జెప్పికొనుటకు వారు జంకిరి. వారి శరణ్యమే యనాథశరణాలయము. పిట్టలు శకుంతలను వలెనే కొన్ని మృగములు వారిని బెంచి యుండును. తొలుతటినుండియు నారణ్యకులుగా నున్నవారి కీశిశువులు దైవప్రసాదము.

మనుజుఁడు జంతు శవమునుండియును దోలు నుపయోగించుకొనును. పనికి వచ్చున నాంపునెపెలఁ దిమింగిలి శయనమగు సముద్రనిమ్న పల్వలమునఁ గాఁపురి ముండఁబోవును.

శిశువు బాలుని బాలుఁడు కుమారుని కుమారుఁడు యువకుని యువకుఁడు వృద్ధుని ననుసరించుటలో గోటియాలు. స్వభావము జాతిని దనముడిలో ముడిచి ముద్రవైచుచున్నది. మాలనియందు మనుజులలో లేని జంతుస్వభావము కలదా?

ధూమము గాలిలోఁ దనకు నిలయు నంతచోటు నాక్రమించును. అస్పృశ్యులైనను నొక యుసిళ్ల పుట్టయగునేని కొంత తావును బలాత్కరింతురు. శిష్టులుగూడ వారినుండి తమకుఁ గావలసిన పనిని సుంకము కొందురు. ఇట్టులు వారికిఁ గలయిక కలుగదేని ప్రలయము సంభవించును. ఆసంబంధ విఘటనములే ధర్మశాస్త్రమునందలి విషమ ఘట్టములు.

ఆద్వీపమున నట్టి సంఘ మెక్కుడైన కొలఁది ధర్మశాస్త్రము మాఱెను. ఒకదాని కింకొకటిపోల నంత మాఱుపులు జరిగెను. హీనవర్ణములవా రొకగుఱుతుతో గ్రామము లోనికి రావలసియుండెను. గ్రామములోనికి వచ్చునెడ మెడ కొకకుండఁ గట్టుకొని యుండుమియవలయును. వాని జూచుచో బాఁపఁడు సచేలస్నానము చేసెను. వాఁడు శ్మశానమునకు మంత్రి. జంతుశవములకు రాజు. నడచు కంకాళము.

సస్యదేవత యొకతెమాత్రమే యతనిఁ బ్రేమించెను. పరిత్యాగము ప్రసాదించిన రమణీయమగు మోటుఁదనమునకును విశ్వసింపఁ

దగిన బలమునకును దగిన యుద్యోగ మతఁడు గ్రహించెను. అతఁడు మాటయాడెనా హరిశ్చంద్రుఁడు. ప్రతిఘటించెనా పరశురాముఁడు. కొంతకాలమున కతఁడు కాఁడియెడము పుడికి పుచ్చికొనఁ గలిగెను.

రామ—ఇది యంతయు మగ్గములోఁ దెగిన దారముల ముడిపలె నున్నది. అక్కడఁ గూడ ననులోమసంకీర్ణాది జాతులు కలవు కాఁబోలు. ఏమి యీముడి?

బ్రహ్మ—ఈముడి యేదారము లదేనా?

రామ—మఱియెటనుండి యూడిపడినది? సరి కాని, అయ్యా! అటఁ జండాలురు, ఆదిమాంధ్రులు కలరా?

బ్రహ్మ—అబ్బ! ఎంతబలువుగా నుచ్చరించితిరి? సరస్వతీదేవి నక్కాళ్లు నొక్కికొని పోయినవి. ఔను. ఆముడిలోనిదారములే.

రామ—కొంప తవ్వి—

బ్రహ్మ—ఇపు డచటఁ బెద్దయుద్ధము వచ్చినది. ఈకుటుంబ కలహమును మాఁపుకొనవలెనని కొందఱును అట్లే యుంపవలెనని కొందఱును బయలు దేరిరి.

రామ—మాఁపవలె నని?

బ్రహ్మ—ఆద్వీపమునందు — మాలఁడైనను సరియ; బాపఁడైనను సరియ నా కతఁడు గురువని యొకఁ డనెను. కొండొకఁడు వారిని బాహిరపెట్టినందుల కాతప్పంతయుఁ దనతలఁదాల్చికొని విరియఁబాఱిన వెంట్రుకలే చీపురుకట్టగా వారి వాకి ళ్లూడ్చెను. ఇంకొకఁడు తనకిపుడే ముక్తి కలుగునెడలఁ జండాలజన్మముపొంది కాని దాని నిచ్చగింపననుచున్నాఁడు.

రామ—అబ్బ! విసువుగా నున్నది. బ్రాహ్మణులు మాత్రమే కల కృతయుగ మెన్నఁడేని వచ్చునా?

బ్రహ్మ—అది యెప్పుడును సిద్ధమయియే యున్నది. మాల మాదిగ డెక్కల మొదలుకొని శూద్ర వైశ్య క్షత్రియ బ్రాహ్మణుల వఱకుఁ గల వర్ణసత్రము లన్నియు నొకయోగులోనుండియే వచ్చినట్లు తెలిసికొన్న లిప్తలోఁ గృతయుగ మున్నది.

రామ—ఓహో! మీకును ఈపుండే పుట్టినదీ! గౌతముఁడు చెప్పెనంటిరి. ఏదో ద్వీపమంటిరి. తుదకు మాలగూడెమునకు బ్రాహ్మణపల్లికి నాచే వియ్య మిప్పింపఁ దలఁచితిరా? మోసపెట్టి గుంటలోఁ ద్రోయ నెంచితిరిగా! మిగులు ప్రకరణములతో పాటీ ప్రకరణముగూడ నదిలోఁ బడుఁగాక!

బ్రహ్మ—పాఱవైచితిఁగాని ప్రతి పర్యాయ మెదురు కొట్టుకొని వచ్చుచున్నది. అయ్యా! వినుఁడు! అది వలదని నిషేధించినను దమకు మనఃపూర్వకముగాఁ గృతి నిచ్చుచున్నాను.

రామచయనులు కమండలూదకము బ్రహ్మశాస్త్రి మీఁదను దనకృతిమీఁదను బోసి—ఇదిగో శపించుచున్నాను. నీవును నీపుస్తకమును మాసిపొండు! అనుచుఁ బరువెత్తుకొని పోయెను.

పిదపఁ గొన్నాళ్లకీకృతి యచ్చొత్తింపఁబడి ప్రచారములోనికి రాఁగా 'వీరే యీ కృతి కథిపతుల'ని లోకులు చెప్పికొనఁగా నభిమానపడి తన పేరిమార్పుదలకై రామచయను లొక క్రొత్త క్రతువు నొనరింప యాచనకు బయలు దేరెను.